

MANAŽMENT OPATRENÍ PRE FUNGOVANIE VYSOKOŠKOLSKÝCH INŠTITÚCIÍ V OBDOBÍ COVID-19

Peter PLAVČAN- Veronika BAKOVÁ – Ondrej KÚTNY

MANAGEMENT OF MEASURES FOR THE FUNCTIONING OF HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE PERIOD OF COVID-19

ABSTRAKT

Dopady obdobia COVID-19 na vysokoškolské vzdelávanie a dopad zmien na súčasnosť vo vysokých školách. Na začiatku obdobia Covid-19 medzinárodné organizácie predstavili niekoľko dokumentov, z ktorých sú prezentované niektoré poznatky a odporúčania pre vysokoškolský sektor v európskom rozmere. Digitalizácia vysokého školstva mala v tomto období viacero obmedzení, ktorých riešenie sa navrhuje v celej šírke problematiky. Všetky riešenia pre digitalizáciu, materiálové a technologické zabezpečenie, ako aj procesy riadenia sú popísané aj s riešeniami pre praktické využitie. Popis dôsledkov pre budúcnosť poskytovania študijných programov je popísaný z pohľadu zabezpečenia vysokoškolského vzdelávania, digitalizácie výučby a legislatívy pre vysokoškolský sektor.

Kľúčové slová: vysokoškolský sektor, digitalizácia, legislatíva pre vysoké školy, medzinárodný rozmer vysokoškolského sektora.

ABSTRACT

The COVID-19 pandemic significantly impacted higher education, prompting international organizations to issue documents with findings and recommendations for the European university sector. This period highlighted various limitations in the digitalization of higher education, and comprehensive solutions were proposed to address these challenges, including material and technological resources, management processes, and their practical application. Furthermore, the text outlines the consequences for the future delivery of study programs from the perspective of ensuring quality higher education, the digitalization of teaching, and the relevant legislative framework for the higher education sector.

Keywords: higher education sector, digitalization, legislation for higher education institutions, international dimension of the higher education sector.

Úvod

Nepriaznivý stav spoločnosti a ekonomiky v období charakterizovanom ochorením COVID-19 si v posledných rokoch vyžiadal zásadné opatrenia na zmiernenie negatívnych dôsledkov spôsobených chorobnosťou obyvateľstva, ale aj opatreniami vládnej sféry na viaceré skupiny obyvateľstva, najmä na živnostníkov a malé a stredné podniky. Neexistencia jasných pravidiel hospodárenia, protichodné ekonomické opatrenia na všetkých úrovniach ekonomiky, opatrenia obmedzujúce a zabráňujúce podnikateľskej činnosti a nízka účinnosť podporných opatrení zvyšovali podnikateľské riziká u týchto ohrozených skupín občanov a zamestnávateľov.

Medzinárodný rozmer vysokoškolského vzdelávania v období COVID-19

Podľa dokumentu Sociálna ekonomika a kríza COVID-19: súčasné a budúce úlohy (Sociálna ekonomika a kríza COVID-19: súčasné a budúce úlohy) medzi odporúčané politické opatrenia národných a regionálnych vlád patrí definovanie spoločnej vízie budúcnosti s cieľom „lepšieho odrazu“ a podpora inovatívnych postupov a spolupráce, a to aj prostredníctvom fondov na podporu experimentovania a inovácií, ako je to v prípade technologických inovácií. (OECD, 2020).

Tieto opatrenia počas obdobia COVID-19 boli implementované aj v sektore vysokého školstva. Po niekoľkých rokoch sa ukázalo, že populácia 18 až 26-ročných vysokoškolákov nebola „cieľovou skupinou“ ochorenia COVID-19, ktorá by vo väčšej miere trpela nadpriemernými zdravotnými problémami, v tejto skupine evidujeme úmrtia jedincov, kde ochorenie COVID-19 sprevádzalo iné, spravidla závažné ochorenie.

Toto obdobie charakterizované ochorením COVID-19 však uzavretím nielen ekonomiky, ale aj obmedzením pohybu obyvateľstva na verejných priestranstvách vytvorilo nové technologické potreby:

- potreba vysokoškolákov zvládnuť techniku získavania nových vedomostí online prostredníctvom moderných technológií a informačných technológií preferovaných vo vzdelávaní v období charakterizovanom ochorením COVID-19 do takej miery, že pred týmto obdobím COVID-19 to ani zďaleka nebolo potrebné,
- schopnosť študentov VŠ sám seba vzdelávať, kde sú lektorom aj študentom z tlačenej médií, kníh alebo softvérových vzdelávacích produktov, ale chýba sociálny kontakt a možnosť overiť si nadobudnuté vedomosti a ich pochopenie v priamej komunikácii s lektorom,
- schopnosť zodpovedných a oprávnených orgánov verejnej správy poskytovať širokou škálou foriem (kurzy, semináre, konzultácie, exkurzie, konferencie a iné) ďalšie vzdelávanie v oblasti sociálnej ekonomiky na získanie požadovaných vedomostí a kompetencií, prostredníctvom didaktiky tvorivej komunikácie priamym kontaktom s lektorom alebo dištančnou didaktikou pracujúcou s virtuálnym lektorom (Plavčan 2020)
- schopnosť zodpovedných a oprávnených orgánov verejnej správy, najmä zodpovedných za vysoké školstvo, zabezpečiť legislatívne zmeny umožňujúce dovtedy menej tradičné online formy vysokoškolského vzdelávania,
- možnosti zodpovedných a poverených orgánov verejnej správy zodpovedných za vysoké školstvo zabezpečiť dodatočné finančné zdroje pre prípadné potreby vysokých škôl na inovatívne vzdelávacie technológie.

Už v roku 2020 pripravili UNESCO, OECD a Svetová banka správu s názvom Stav vysokého školstva – rok do pandémie COVID-19. Táto správa bola vypracovaná prostredníctvom dotazníka distribuovaného ústredným orgánom decizívnej sféry zodpovedným za vysoké školstvo podľa metodiky pracovnej skupiny OECD-INES.

Podľa tejto správy sa počas tohto obdobia v národných štátoch prieskumu preukázali tieto riziká:

- zníženie verejných financií na vysoké školstvo s dopadom na výdavky domácností vysokoškolských študentov, najmä na zabezpečenie potrebnej učebnej a komunikačnej techniky a technológií,
- univerzitám financovaným prostredníctvom školného hrozí zníženie počtu študentov,
- zvýšenie záujmu obyvateľstva o rôzne kurzy mimo vysokoškolského vzdelávania na získanie rôznych oprávnení na získanie čiastkových kvalifikácií na výkon povolania alebo špecializovaných odborných činností,
- zníženie národnej a medzinárodnej mobility vysokoškolákov, vysokoškolských učiteľov a vedeckých pracovníkov s dopadom na pokles príjmov vysokých škôl. (UNESCO, OECD and The World Bank, 2020)

Digitalizácia v kovidovom a pokovidovom období

Digitálne technológie umožňujú virtuálne národné, univerzitné a medzinárodné vzdelávanie. Virtuálne vzdelávanie je pre verejnosť atraktívne svojou technologickou modernosťou, no v konečnom dôsledku ide o menej atraktívnu možnosť organizácie vzdelávania, kde vysokoškolák stráca kontakt s prostredím univerzity, študentským domovom a samozrejme aj osobný kontakt so svojimi spolužiakmi a vysokoškolskými pedagógmi.

Z hľadiska praktickej stránky poskytovania vysokoškolského vzdelávania sa v uplynulom období vyžadoval nový prístup vo viacerých oblastiach:

- posúdenie používaných a možných výberov a aplikácií nových technológií výučby na vysokých školách,
- prispôbenie obsahu a metodiky výučby výučbovým technológiám bez osobného kontextu vysokoškolákov s vysokoškolskými pedagógmi,
- rozšírenie formalizovaných vyučovacích postupov vrátane štandardov komunikácie a kontroly vyučovania vrátane archivácie priebehu a výsledkov vzdelávacieho procesu,
- technické a technologické zabezpečenie potrebných úprav IT systémov, vkladanie nových modulov a prispôbenie existujúcich modulov, zvýšenie možností spracovania viacerých videokonferencií a iných požiadaviek prebiehajúcich súčasne alebo v rôznom čase v požadovanej kvalite a množstve,
- školenie študentov vysokých škôl a učiteľov vysokých škôl o používaných online technológiách,
- zabezpečenie kompatibility používaných technológií s technológiami používanými v rôznych prostrediach iných vysokých škôl, v prostredí priemyselných partnerov vysokých škôl a v medzinárodnom prostredí.

Legislatíva v období COVID-19

Výnimočný stav vyhlásený štátnymi orgánmi obmedzil pohyb aj v samotných univerzitných areáloch. Mnohé akademické procesy nebolo možné uskutočniť, pretože si vyžadujú osobnú účasť vysokoškolákov a vysokoškolských učiteľov a funkcionárov.

V právnej úprave vysokých škôl (MŠVVaŠ SR, 2020) bolo potrebné zabezpečiť riešenie vzniknutých problémov nasledovne:

- verejná časť štátnej skúšky, verejná časť rigoróznej skúšky a verejná časť obhajoby rigoróznej práce sa považujú za verejné aj vtedy, ak vysoká škola zabezpečuje ich verejný priamy prenos,
- zasadnutia akademického senátu vysokej školy, akademického senátu fakulty a správnej rady verejnej vysokej školy sa považujú za verejné aj vtedy, ak vysoká škola zabezpečuje ich verejný priamy prenos,
- funkčné obdobie členov akademického senátu vysokej školy, členov akademického senátu fakulty, členov akademickej rady vysokej školy, členov vedeckej rady fakulty alebo členov správnej rady verejnej vysokej školy, ktoré uplynú v čase núdzového stavu, núdzového stavu alebo núdzového stavu, končí uplynutím posledného dňa tretieho kalendárneho mesiaca
- z dôvodu krízovej situácie študent nemohol riadne ukončiť štúdium v určenom termíne, rektor môže na odôvodnenú žiadosť študenta štúdium výnimočne predĺžiť,
- počas krízovej situácie sa verejná časť štátnej skúšky, verejná časť rigoróznej skúšky a verejná časť obhajoby rigoróznej práce považujú za verejné aj vtedy, ak univerzita do troch mesiacov od skončenia krízovej situácie z nich poskytne verejnosti na vypočutie v priestoroch univerzity zvukový záznam,
- pracovný pomer vysokoškolského učiteľa uzatvorený na určitú dobu, ktorého dohodnutá doba uplynie počas krízovej situácie, možno predĺžiť bez výberového konania do posledného dňa tretieho kalendárneho mesiaca po skončení krízovej situácie,
- členom akademického senátu vysokej školy, členom akademického senátu fakulty, členom vedeckej rady vysokej školy, členom vedeckej rady fakulty alebo členom správnej rady verejnej vysokej školy uplynulo funkčné obdobie a technické podmienky neumožňujú voľbu alebo vymenovanie nových členov príslušného orgánu, oprávnenia člena príslušného orgánu v súvislosti s trvaním stavu núdze alebo núdzového stavu môžu byť počas trvania stavu núdze alebo núdzového stavu ochorenie COVID-19 aj osoby, ktorým uplynulo funkčné obdobie.

Najvýraznejším problémom vysokého školstva bolo zabezpečenie vhodnej formy poskytovania študijných programov. Pri akreditácii študijných programov jednotlivé vysoké školy neakreditovali dištančné formy poskytovania študijných programov, pretože mnohé z nich študovali prevažne prezenčne. V čase krízy však tieto študijné programy nebolo možné realizovať prezenčne. Jedným z najdôležitejších legislatívnych opatrení bolo preto zákonné ustanovenie, že vzdelávacie aktivity realizované prezenčnou metódou možno vykonávať aj dištančnou metódou mimo akreditácie, ale zo zákona. Toto opatrenie umožnilo vysokým školám realizovať online vzdelávanie vo všetkých akreditovaných študijných programoch v čase obmedzení pohybu obyvateľstva na verejných priestranstvách.

Dôsledky do budúcnosti

V oblasti zabezpečenia poskytovania študijných programov je potrebné do budúcnosti pripraviť opatrenia na bezproblémové zabezpečenie výučby. Hlavným opatrením v tejto oblasti je automatická akreditácia študijných programov po splnení technických, priestorových, personálnych a materiálnych podmienok automaticky pre všetky formy vysokoškolského vzdelávania, a to v prezenčnej, dištančnej a kombinovanej forme.

Tento postup si vyžaduje aj úpravu legislatívy o vysokých školách. V tejto oblasti sa za najvýznamnejšie považuje ponechať právnu úpravu poskytovania vysokoškolského vzdelávania v núdzovom stave v novom znení schválenom počas obdobia COVID-19 a včas prispôbiť do všeobecnej roviny pre prípadné budúce vyhlásenia núdzového stavu alebo iných stavov a situácií v štáte. Táto právna úprava je vhodná aj v súčasnom období, a to hlavne z dôvodu väčšej liberalizácie vo vyučovacom procese.

V oblasti digitalizácie vysokého školstva sa za najvýznamnejšiu považuje najvýznamnejšia prebiehajúca digitalizácia vysokého školstva s využitím novovznikajúcich technológií, aby v prípade potreby bolo možné zabezpečiť vysokoškolské vzdelávanie technológiami využívanými nielen vo vysokoškolskom sektore, ale aj vo verejnej správe a podnikateľskom sektore.

Táto situácia priniesla nové perspektívne smery ďalšieho výskumu, ako je organizácia vyučovacieho procesu na vysokých školách, analýza technického vybavenia vysokých škôl v oblasti digitalizácie vzdelávania, riadenie vzdelávacích procesov.

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV

Zákon č. 93/2020, ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 131/2002 Z. z. o vysokých školách a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov a ktorým sa menia a dopĺňajú niektoré zákony.

OECD 2020. *Social economy and the COVID-19 crisis: current and future roles*. Paris: OECD. Dostupné na: [cit. 2025-03-15] www.oecd.org/coronavirus/

PLAVČAN, P. 2020. *Sociálna a vedomostná ekonomika* Brno: MSD. 2020. ISBN 978-80-7392-352-5

UNESCO, OECD and The World Bank. 2020. *The state of higher education – One year into the COVID-19 pandemic*. Paris: OECD Library. [cit. 2025-03-15] Dostupné na: <https://www.oecdlibrary.org/docserver/83c41957en.pdf?expires=1680706496&id=id&accname=guest&checksum=B7B59637F7E21C8C2A11FF1CAF501034>

Kontakt

Dr.h.c. prof. Ing. Peter PLAVČAN, CSc.

Vysoká škola Danubius

Sládkovičovo

peter.plavcan@vsdanubius.sk

Mgr. Veronika BAKOVÁ, PhD.
Vysoká škola Danubius
Sládkovičovo
veronika.bakova@vsdanubius.sk

Mgr. Ondrej KÚTNY
Vysoká škola Danubius
Sládkovičovo
kutny.ondrej1@gmail.com